

Tjenestemarkedet – større og gråere?

Seminar i Fafo Østforum 30. august 2005

Line Eldring, Fafo

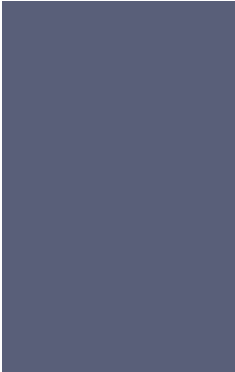
Tjenester fra øst: Tegn i tiden..

- 2004: Underskudd på tjenestebalansen med Europa utenfor Norden for første gang siden 1999
- 2003 til 2004: 7,4 % volumvekst i bruttoprodukt i BA-bransjen, men bare 0,9 % økning i registrert sysselsetting
- 2004 til 2005: Firedobling av antall registrerte utstasjonerte arbeidstakere fra Baltikum og Polen
- 2002-2005: Andel bedriftsledere som rapporterer om mer bruk av uregistrert arbeidskraft økte fra 31 til 45 prosent

Hvorfor økt oppmerksomhet rundt den frie tjenesteflyten?

- Ingen overgangsregler på tjenesteflyt, i motsetning til for individuelle arbeidsvandrere
- Andre reguleringsmekanismer når det gjelder lønn, skatt m.m.
- Manglende kunnskap om omfanget og form, både i Norge og EU
- Skaper omgåelsesmuligheter og strategiske tilpasninger for hva slags arbeidskraft som rekrutteres: "Hvorfor betale norsk tariff, når du kan leie inn til polsk lønn via polsk firma?"

Tjenestevandringens former

Alle typer arbeidskraftsmobilitet som *ikke* innebærer at arbeidskraften blir ansatt eller får et arbeidstakerforhold i en bedrift i mottakerlandet:

Utstasjonering: Arbeidstaker ansatt i bedrift i hjemlandet, utstasjonert på et tidsbegrenset oppdrag i mottakerlandet.

Utleie: Arbeidstaker ansatt i bedrift i hjemlandet, utleid til bedrift i mottakerlandet.

Enkeltmannsforetak: Selvstendig næringsdrivende som påtar seg oppdrag i mottakerlandet.

Tjenestevandring: Ressurs eller problem?

- Økt tilgang på arbeidskraft
 - Kompetanse
 - Dempe prispress/sikre sysselsetting i Norge
 - Ta topper
 - Fleksibilitet
 - Billigere
- Fortrengning og omgåelsesmuligheter
 - Uoversiktlig
 - Manglende registrering
 - Lavlønnskonkurranse
 - Forvitring av den norske arbeidslivsmodellen

Utstasjonerte tjenesteytere – omfang i noen norske næringer

- **Studie i byggenæringen (BNL)**

- ✓ halvparten av bedriftene har merket økt konkurranse fra bedrifter fra nye medlemsland
- ✓ 17-20% benyttet utenlandsk arbeidskraft – innleide eller underentreprenører

- **Fafo enquete mai 2005 – Bygg – og anlegg og verkstedindustri (MMI, N=100)**

- ✓ 35% møter konkurranse fra bedrifter som benytter lavtlønnet øst-europeisk arbeidskraft
- ✓ 24% har sjøl benyttet arbeidskraft / underleverandører fra nye medlemsland
- ✓ Hvorav 1/2 har brukt underleverandører, 1/3 innleide og 1/5 ansatte

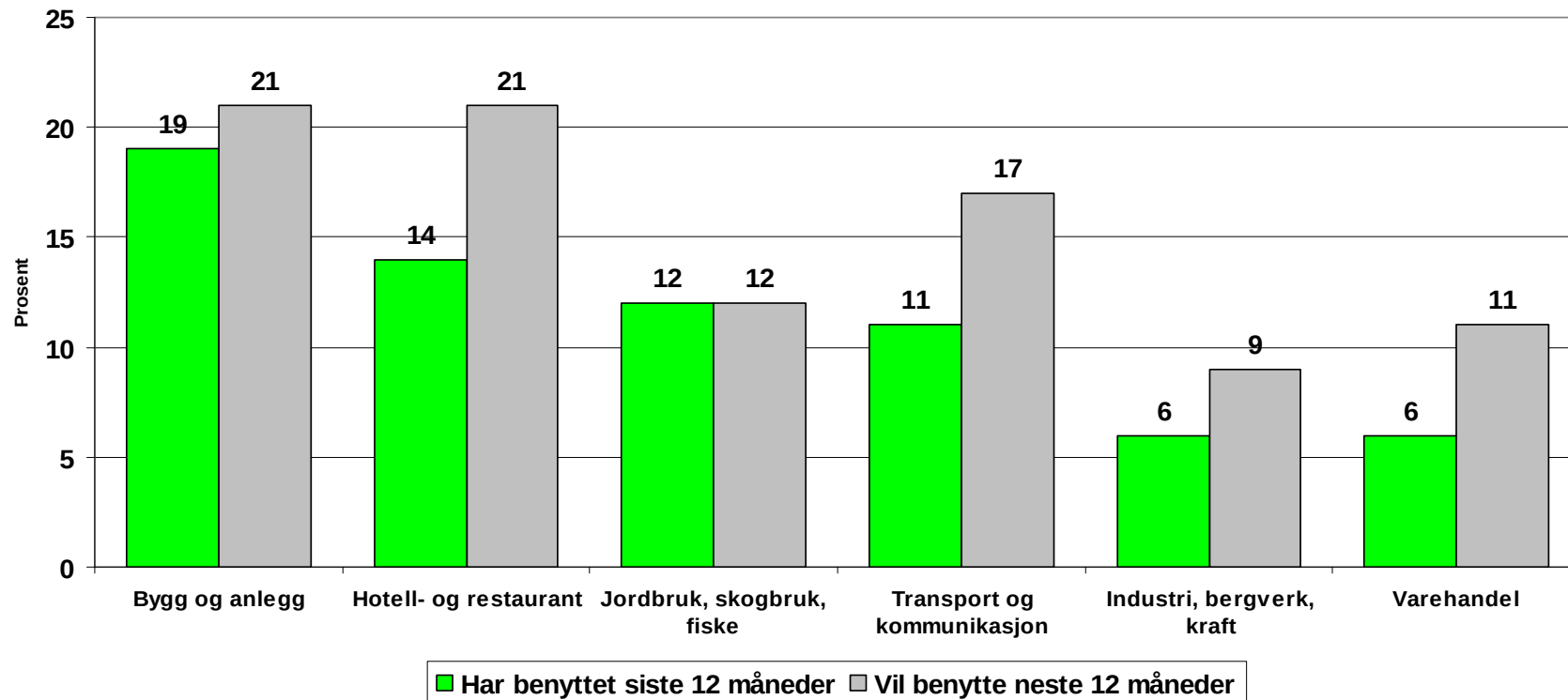
- **Arbeidsdirektoratet Eures/Perduco juni 2005:**

- ✓ 19 % i BA-bransjen har benyttet østeuropeisk arbeidskraft
- ✓ Flertallet oppgir å ha benyttet arbeidskraften gjennom såkalt tjenestekjøp

- **Ingen fullgod oversikt over omfanget, hverken i Norge eller andre europeiske land**

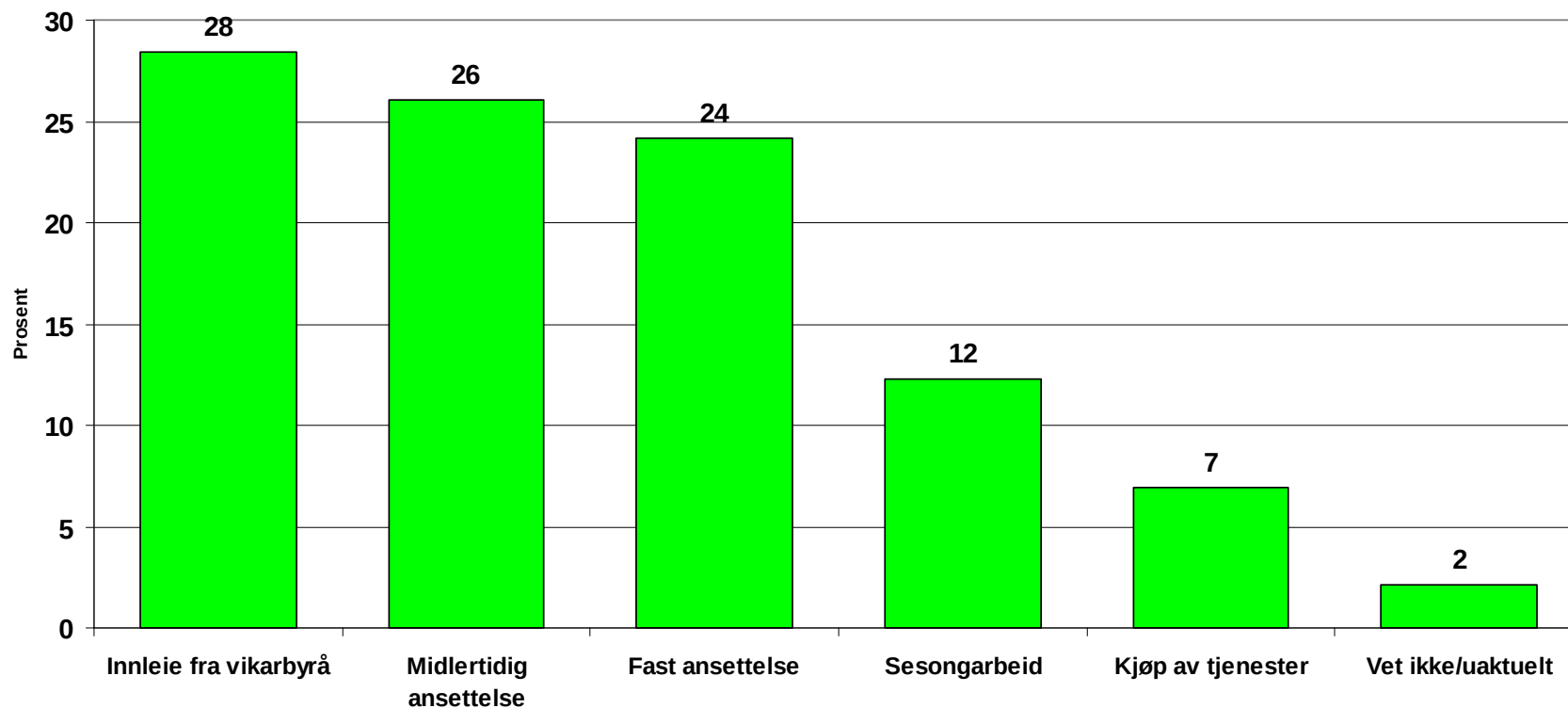
Bruk av arbeidskraft fra nye EU-land

Bedrifter som har benyttet arbeidskraft fra de nye EU-landene de siste 12 månedene, og bedrifter som vil benytte slik arbeidskraft de neste 12 månedene, etter bransje. Prosent.
(N=2 000) (Kilde: Aetat Eures, Perduco, juni 2005)

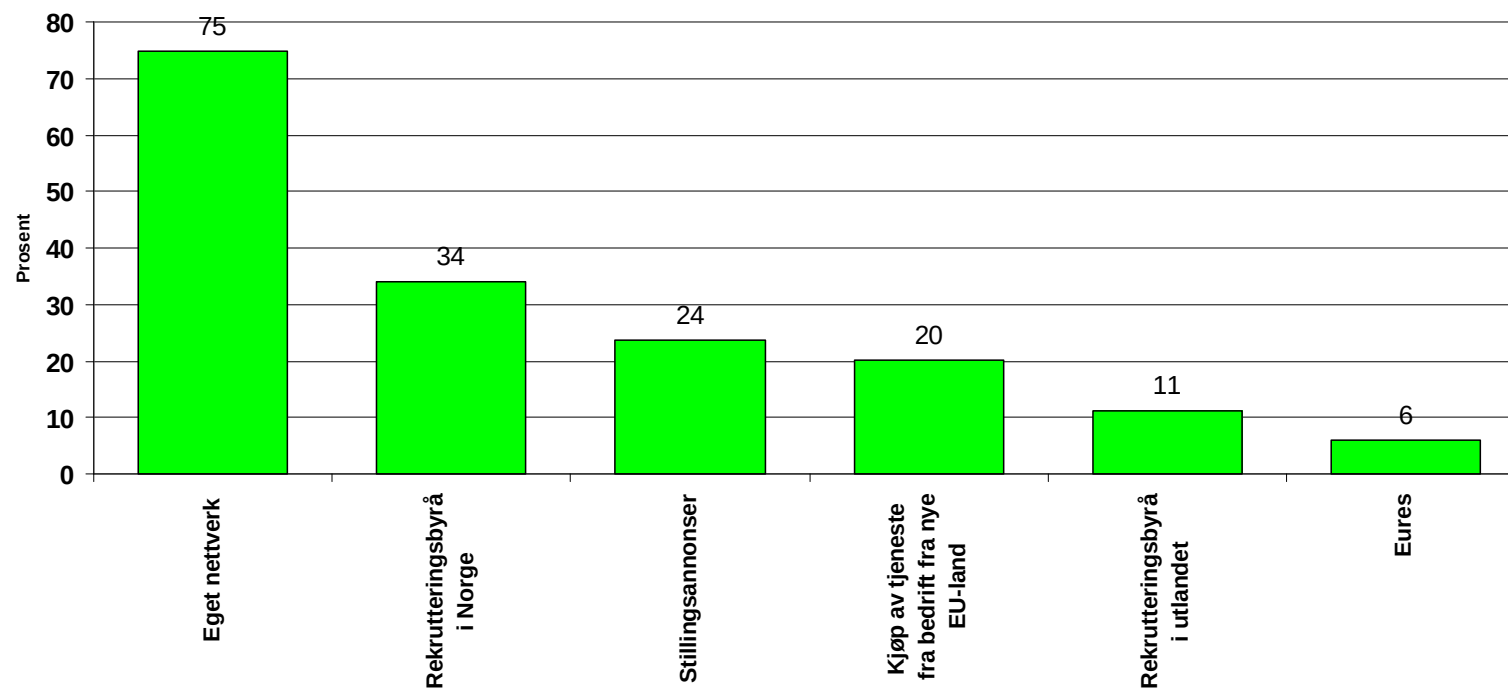
Mye av arbeidskraften kommer antagelig som tjenester

Hvilken tilknytningsform er i størst grad benyttet ved bruk av arbeidskraft fra de nye EU-landene?
Prosent. (N=177) (Kilde: Arbeidsdirektoratet Eures/Perduco juni 2005)

Rekrutteringskanaler

Bedrifters rekrutteringskanaler for arbeidskraft fra de nye EU-landene. Prosent (N=177)
(Kilde: Arbeidsdirektoratet Eures/Perduco, juni 2005)

Hvitt, grått eller svart?

- Sentio/Skattedirektoratet mars 2005:
 - Bedriftsledere har liten kjennskap til regelverket for utenlandsk arbeidskraft (bare 19 % har god kjennskap)
 - Bedriftsledere tror det er mer bruk av svart arbeidskraft enn tidligere
- Grunn til å tro at store deler av renholds- og byggetjenester til husholdene leveres svart
- Ulike regler for ulike typer arbeidskraft gjør det fristende å omdefinere ordinær arbeidskraft til tjenesteleverandører

Utfordringer framover

- Utvikling og utprøving av reguleringmekanismer
 - Allmenngjøring av tariffavtaler
 - Minstelønn?
 - Registreringsordninger
 - 2006: Forlengelse eller avvikling av overgangsordninger?
- Bekjempe useriøse aktører
 - Kontroll og tilsyn
 - Rettferdige konkurranseforhold (motstridende interesser?)
 - Bransjeprogrammer (for eksempel Ren Utvikling, Seriøsitet i byggenæringen)
- Forenkle og formidle lover og regler
 - Fortsatt vanskelig tilgjengelig
 - Fortsatt vanskelig å forstå
 - Dermed også vanskelig å følge